

A Multidimensional Analysis of Urban Tourism Impacts on Residents' Quality of Life: A case study of Tehran's Historic Core

Ali Hossieni¹ , Haniyeh Amiri²

1. (Corresponding Author) Department of Human Geography and Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran

Email: a.hosseini@ut.ac.ir

2. Department of Human Geography and Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran

Email: haniyeh.amiri@ut.ac.ir

ARTICLE INFO

Article type:
Research Paper

Article History:

Received:

9 April 2025

Received in revised form:

27 May 2025

Accepted:

7 July 2025

Available online:

10 August 2025

Keywords:

Urban Tourism,
Historic Core,
Quality of Life,
Urban complexity,
Resident Satisfaction,
District 12 of Tehran.

ABSTRACT

Urban tourism in the historical cores of cities can generate diverse impacts on the quality of life of local residents, which primarily manifest at the level of perceptions and satisfaction. Despite the high concentration of tourism activities in District 12 of Tehran, systematic assessment of the perceived effects of urban tourism on different dimensions of residents' quality of life remains limited. This study aims to analyze the multidimensional perceived impacts of urban tourism on residents' quality of life in this area. The research is descriptive-analytical with an applied approach. Data were collected through a questionnaire based on the views of 227 residents from seven selected neighborhoods and analyzed using descriptive statistics, one-sample t-tests, one-way ANOVA, and multivariate regression. Findings indicate that urban tourism has varying positive effects on the physical-infrastructure, social, cultural, and leisure dimensions, while its impact on the economic dimension is limited; environmental challenges remain a major constraint. The study emphasizes that quality of life in tourist-receiving areas is a multidimensional and perception-based phenomenon, and the assessment of urban tourism impacts should be directly grounded in residents' perspectives and the limitations of perceptual data.

Citation: Hossieni, A., & Amiri, H. (2025). A Multidimensional Analysis of Urban Tourism Impacts on Residents' Quality of Life: A case study of Tehran's Historic Core. *Journal of Geography and Spatial Development*, 2 (2), 1-17.

<http://doi.org/10.22098/gsd.2026.19211.1110>

© The Author (s)

Publisher: University of Mohaghegh Ardabili

This is an open access article under the CC BY-NC 4.0 license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

Urban tourism, as one of the most dynamic socio-economic activities in contemporary cities, plays a pivotal role in shaping spatial, economic, and social transformations. It can significantly influence the quality of life of urban residents. With the expansion of cities and the increasing complexity of urban structures, understanding the consequences of urban tourism, particularly in historical areas, has become increasingly important. Quality of life is a multidimensional concept encompassing economic, social, cultural, environmental, physical, health and hygiene, and leisure aspects, and measuring it provides a comprehensive perspective on the positive and negative outcomes of tourism development.

District 12 of Tehran, as a historic and cultural core of the capital, is one of the main urban tourism destinations, featuring high concentration of historical, religious, and cultural attractions. At the same time, residents face multiple challenges related to urban tourism management and quality of life. Therefore, examining the impacts of urban tourism on the residents' quality of life in this district can provide the foundation for developing effective strategies for sustainable urban development.

Specifically, this research seeks to answer the following questions: What is the current status of quality of life and urban tourism development in District 12 of Tehran? Which factors contribute to improving household quality of life in the context of tourism development? And what is the nature of the relationship between urban tourism development and the enhancement of residents' quality of life in this district? The findings of this study can serve as a basis for formulating policies and strategies aimed at sustainable urban tourism development and improving the quality of life of residents in historical areas of Tehran.

Methodology

This study adopts an applied descriptive-analytical approach. Research variables and indicators were extracted from an extensive

literature review in the fields of urban tourism and quality of life. The main research variables include "urban tourism impacts" and "quality of life," encompassing economic, social, cultural, environmental, physical, health and hygiene, infrastructure and facilities, and leisure dimensions. The study population comprised residents of seven neighborhoods in District 12: Emamzadeh Yahya, Pamenar, Baharestan, Darvazeh Shemiran, Bazaar, Ferdowsi, and Sanglaj. These neighborhoods were selected due to their historic urban fabric, with buildings aged between 200 and 400 years, and their concentration of tourist attractions. A total of 228 respondents were selected using simple random sampling proportional to the distribution of tourist sites across neighborhoods. Questionnaires were validated using content validity and tested for reliability using Cronbach's alpha, yielding a coefficient of 0.893, indicating high reliability. Data were analyzed using SPSS, employing descriptive statistics, one-sample t-tests, one-way ANOVA with post hoc tests, Pearson correlation, and regression analyses to examine relationships between urban tourism and quality of life dimensions.

Results and discussion

The findings indicate that urban tourism in District 12 has significant impacts on residents' quality of life, generating both positive and negative effects. Among the most prominent positive outcomes are improvements in infrastructure and urban facilities, particularly public transportation, which have enhanced residents' access to urban services, increased satisfaction, and improved the efficiency of urban service networks. These enhancements have contributed to a better urban living experience for residents and facilitated tourists' mobility. Conversely, the economic dimension revealed the most significant negative effects. Rising living costs, increased prices of goods and services, intensified urban traffic, and pressure on local resources represent key challenges that residents face. If unmanaged, these issues could result in social dissatisfaction and a reduction in the

quality of life, particularly among vulnerable groups. Environmental concerns, including increased pollution, waste generation, and degradation of urban environments, highlight the need for careful planning. Cultural concerns, such as weakening of local identity and the gradual erosion of indigenous values due to high tourist inflows, underscore the importance of preserving cultural authenticity through informed policies. Analysis of interrelationships among quality of life variables showed significant correlations between infrastructure, health and hygiene, economic, social, cultural, environmental, and leisure dimensions. This demonstrates the multidimensional and interconnected nature of quality of life, emphasizing the need for an integrated and holistic approach to urban tourism planning. Effective management strategies should, therefore, consider the interactions among these variables to enhance residents' well-being.

Conclusion

The study concludes that urban tourism development, when properly managed, can substantially improve the quality of life of residents in District 12. To achieve sustainable outcomes, comprehensive, targeted, and locally grounded tourism programs should be implemented. Recommendations include enhancing infrastructure and public facilities, promoting local culture and arts, expanding health and hygiene services, protecting the environment, strengthening economic foundations, and adopting participatory approaches. Active citizen engagement, inter-sectoral coordination, attention to local needs, creation of attractive public spaces, and improved public service quality are essential for fostering residents' satisfaction and overall well-being. Properly managed urban tourism thus represents a valuable tool for sustainable urban development and the enhancement of quality of life in historical districts.

Funding

There was no financial support received for this research.

Authors' Contribution

All authors contributed equally to the conceptualization, data collection, analysis, and writing of the manuscript. All authors reviewed and approved the final version of the manuscript and agreed to be accountable for all aspects of the work.

Conflict of Interest

The authors declare that there is no conflict of interest related to this study.

Acknowledgments

The authors would like to thank all the scientific consultants, experts, and residents who contributed to this research and provided valuable insights for data collection and analysis.

تحلیل چند بعدی اثرات گردشگری شهری بر کیفیت زندگی شهری در هسته تاریخی تهران

علی حسینی^۱ , هانیه امیری^۲

۱- نویسنده مسئول، گروه جغرافیای انسانی و برنامه‌ریزی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: a.hosseini@ut.ac.ir

۲- گروه جغرافیای انسانی و برنامه‌ریزی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: haniyeh.amiri@ut.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۴/۰۱/۲۰

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۴/۰۳/۰۶

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۴/۱۶

تاریخ چاپ:

۱۴۰۴/۰۵/۱۰

واژگان کلیدی:

گردشگری شهری،
هسته تاریخی،
کیفیت زندگی،
پیچیدگی شهری،
رضایت ساکنان،
منطقه ۱۲ شهر تهران.

گردشگری شهری در هسته‌های تاریخی شهرها می‌تواند پیامدهای متنوعی بر کیفیت زندگی ساکنان محلی ایجاد کند که عمدتاً در سطح ادراک و رضایت ساکنان نمود می‌یابد. با وجود تمرکز بالای فعالیت‌های گردشگری در منطقه ۱۲ تهران، ارزیابی نظام‌مند اثرات ادراکی گردشگری بر ابعاد مختلف کیفیت زندگی محدود است. پژوهش حاضر با هدف تحلیل چندبعدی اثرات ادراکی گردشگری شهری بر کیفیت زندگی ساکنان این منطقه انجام شد. مطالعه از نوع توصیفی-تحلیلی و با رویکرد کاربردی است. داده‌ها از طریق پرسش‌نامه و بر اساس دیدگاه ۲۲۷ نفر از ساکنان هفت محله منتخب جمع‌آوری و با استفاده از آمار توصیفی، آزمون تی تک‌نمونه‌ای، تحلیل واریانس یک‌طرفه و رگرسیون چندمتغیره تحلیل شدند. یافته‌ها نشان می‌دهد گردشگری شهری بر ابعاد کالبدی-زیرساختی، اجتماعی، فرهنگی و تفریحی اثرات مثبت متفاوت و بر بعد اقتصادی تأثیر محدود دارد؛ چالش‌های زیست‌محیطی همچنان از محدودیت‌های اصلی محسوب می‌شوند. این مطالعه تأکید می‌کند که کیفیت زندگی در مناطق گردشگرپذیر پدیده‌ای چندبعدی و مبتنی بر ادراک است و ارزیابی اثرات گردشگری باید مستقیماً با دیدگاه ساکنان و محدودیت‌های داده‌های ادراکی انجام شود.

استناد: حسینی، علی و امیری، هانیه. (۱۴۰۴). تحلیل چند بعدی اثرات گردشگری شهری بر کیفیت زندگی شهری در هسته تاریخی تهران. *مجله جغرافیا و توسعه فضایی*، ۲(۲)، ۱۷-۱.

<http://doi.org/10.22098/gsd.2026.19211.1110>

ناشر: دانشگاه محقق اردبیلی

© نویسندگان

مقدمه

در دهه‌های اخیر، شهرهای بزرگ با چالش‌های پیچیده‌ای مواجه شده‌اند که شامل پایداری محیطی، عدالت اجتماعی و ارتقای کیفیت زندگی ساکنان است (Amany Saker Mohamed & Marwa Sayed Mohamed, 2025; Mamirkulova et al., 2025). رشد سریع شهری، اگر بدون برنامه‌ریزی هماهنگ و پایدار باشد، می‌تواند منجر به افت کیفیت فضاهای عمومی، افزایش نابرابری‌های فضایی، فرسودگی بافت‌های تاریخی و کاهش رضایت ساکنان شود (نارویی و همکاران، ۱۴۰۱). فضاهای عمومی مانند خیابان‌ها، پارک‌ها و میدان‌ها نه تنها نقش مهمی در زندگی اجتماعی دارند، بلکه عناصر کلیدی شکل‌دهنده هویت شهری نیز محسوب می‌شوند (حویزای و همکاران، ۱۴۰۳).

گردشگری شهری، به‌ویژه در هسته‌های تاریخی، می‌تواند هم فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی ایجاد کند و هم فشارهایی بر زیرساخت‌ها، منابع طبیعی و هویت محلی وارد آورد. مطالعات نشان می‌دهند که ادغام گردشگری پایدار با برنامه‌ریزی شهری جامع شامل زیرساخت‌های سبز، فناوری‌های هوشمند و حفظ هویت فرهنگی می‌تواند اثرات مثبت قابل‌توجهی بر کیفیت زندگی ساکنان داشته باشد و از تخریب محیطی و اجتماعی جلوگیری کند (Mihalic, 2026). با این حال، پیامدهای منفی احتمالی مانند افزایش هزینه‌های زندگی، تراکم جمعیتی و فشار بر منابع شهری در صورت نبود مدیریت مناسب نیز قابل‌توجه است (Sarpong et al., 2020).

کیفیت زندگی به‌صورت چندبعدی تعریف می‌شود که شامل جنبه نظری به‌عنوان معیارهای کیفی و عینی زندگی شهری، رضایت ادراکی ساکنان که برداشت آن‌ها از رفاه و امکانات شهری را منعکس می‌کند (Hosseini et al., 2023) و شرایط عینی شهری شامل دسترسی به فضاهای عمومی، زیرساخت‌ها و محیط شهری سالم. تحلیل چند بعدی اثرات گردشگری شهری مستلزم در نظر گرفتن همه این ابعاد و دیدگاه‌های مختلف گروه‌های ذینفع - ساکنان، گردشگران و فعالان اقتصادی است (Mihalic, 2026; Tüzel & Pirselimoglu Batman, 2025).

در ایران، هسته‌های تاریخی کلان‌شهرها، به‌ویژه منطقه ۱۲ شهر تهران، با وجود ظرفیت‌های گردشگری قابل‌توجه، با چالش‌هایی از جمله فرسودگی کالبدی، تراکم عملکردی، فشار جمعیتی ناشی از حضور گردشگران و کاهش کیفیت فضاهای عمومی مواجه‌اند. اگرچه گردشگری می‌تواند به احیای بافت‌های تاریخی، تقویت هویت فرهنگی و رونق اقتصادی محلی کمک کند، پژوهش‌های پیشین در ایران عمدتاً به بررسی اثرات اقتصادی یا توصیفی محدود شده‌اند و کمتر به تحلیل چندبعدی کیفیت زندگی ساکنان در بافت‌های تاریخی پرداخته‌اند. بنابراین، هنوز مشخص نیست که توسعه گردشگری در این منطقه، علاوه بر منافع اقتصادی، چگونه بر رفاه و کیفیت زندگی ساکنان تأثیر گذاشته و چه سازوکارهایی این تأثیرات را شکل می‌دهند. همچنین ارتباط میان شرایط عینی محیط شهری، برداشت‌های ساکنان و فشارهای ناشی از گردشگری به‌طور کامل در مطالعات پیشین موردبررسی قرار نگرفته است.

با توجه به این زمینه، پژوهش حاضر با هدف پر کردن این خلأ، به بررسی این سؤال اصلی می‌پردازد که توسعه گردشگری در هسته تاریخی منطقه ۱۲ شهر تهران چگونه بر کیفیت زندگی ساکنان تأثیر گذاشته و چه سازوکارهایی این تأثیرات را شکل می‌دهند؟ نتایج این پژوهش می‌تواند تصویری روشن از اثرات چندبعدی گردشگری بر کیفیت زندگی ساکنان هسته تاریخی منطقه ۱۲ شهر تهران ارائه دهد. با تحلیل ابعاد اقتصادی، اجتماعی و محیطی، پژوهش امکان شناسایی این‌که چگونه گردشگری به بازآفرینی بافت‌های تاریخی، تقویت تعاملات اجتماعی و بهبود دسترسی به فضاهای عمومی کمک می‌کند یا در مقابل چه فشارهایی بر زندگی روزمره و رفاه ساکنان وارد می‌آورد، فراهم می‌کند. یافته‌های این مطالعه می‌توانند به مدیران شهری و برنامه ریزان نشان دهند کدام جنبه‌های گردشگری باعث ارتقای کیفیت زندگی در منطقه می‌شوند و کدام عوامل نیاز به مدیریت دقیق‌تر دارند. تمرکز بر شرایط واقعی و

ادراکات ساکنان، مطالعه را به یک تحلیل دقیق و کاربردی از تعامل گردشگری و زندگی شهری در قلب تاریخی تهران تبدیل می‌کند و اهمیت آن برای حفظ هویت فرهنگی، بهبود تجربه روزمره ساکنان و ایجاد تعادل میان توسعه اقتصادی و کیفیت زندگی را برجسته می‌سازد.

مبانی نظری

گردشگری شهری در دهه‌های اخیر به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های کلیدی در رشد و توسعه اقتصادی شهرها مطرح شده و نقش مهمی در پویایی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی فضاهای شهری ایفا می‌کند (Ahirwar et al, 2023; Colomb & Novy, 2016; Mihalic, 2026; Capello et al., 2026). توسعه گردشگری شهری می‌تواند درآمدهای محلی را افزایش داده، فرصت‌های شغلی ایجاد کند و جایگاه شهر را در نظام‌های منطقه‌ای و جهانی ارتقا دهد، اما رشد شتابان و مدیریت ناکافی آن ممکن است فشار بر زیرساخت‌ها، افزایش تراکم جمعیت، تغییر کاربری اراضی و افزایش هزینه‌های زندگی را به همراه داشته باشد (Pinto da Silva et al, 2019; Steber & Mayer, 2024). برخلاف گردشگری روستایی، گردشگری شهری متکی بر محیط‌های ساخته‌شده، جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی و سبک زندگی شهری است و ادراک ساکنان به‌عنوان ذی‌نفعان اصلی طیفی از نگرش‌های مثبت تا منفی را نشان می‌دهد (Nankoo & So, 2016). گردشگری شهری، علاوه بر اثرات اقتصادی، می‌تواند ابعاد اجتماعی- فرهنگی، کالبدی- فضایی و زیست‌محیطی را تحت تأثیر قرار دهد (کریمیان بستانی و حسین زهی، ۱۴۰۰; Maksim Godovykh et al., 2025). مطالعات داخلی نشان می‌دهند که کیفیت زندگی ادراک‌شده ساکنان نقش کلیدی در پذیرش و حمایت آن‌ها از توسعه گردشگری دارد (احمدی و بهجتی، ۱۴۰۴).

کیفیت زندگی شهری مفهومی چندبعدی و پویا است که ابعاد اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، کالبدی و زیست‌محیطی را شامل می‌شود (حسینی و صابری، ۱۴۰۲; Majedi, 2016; Mihalic, 2026; Türker et al., 2024). علاوه بر این مفهوم فراتر از ابعاد کالبدی، به تبیین روابط و پویایی‌های شبکه‌ای میان مؤلفه‌های شهری می‌پردازد و تعریفی خطی و ساده ندارد. این مفهوم زمانی اهمیت بیشتری می‌یابد که در فرایند برنامه‌ریزی شهری، ارزش‌های اجتماعی و اقتصادی در مقایسه با ابعاد کالبدی توسعه نادیده گرفته شوند (Shahraki et al., 2020). این مفهوم از دو منظر «ذهنی» و «عینی» تحلیل می‌شود: رویکرد ذهنی به ادراک ساکنان و ویژگی‌های جمعیتی، اجتماعی و فرهنگی می‌پردازد (Costanza et al., 2007; Darkey & Visagie, 2013) درحالی‌که رویکرد عینی شامل شاخص‌های ملموس مانند وضعیت مسکن، دسترسی به خدمات، ایمنی و شرایط زیست‌محیطی است (Costanza et al., 2007; Darkey & Visagie, 2013). ترکیب این دو رویکرد، چارچوبی جامع برای تحلیل اثرات گردشگری فراهم می‌آورد و امکان ارزیابی هم‌زمان رفاه اقتصادی، تعاملات اجتماعی و شرایط محیطی ساکنان را می‌دهد (Berbekova et al., 2025; Zhang & Ren, 2024). برخی پژوهشگران کیفیت زندگی در مناطق شهری را عاملی کلیدی در جذب سرمایه انسانی، افزایش دیده شدن بین‌المللی و تأمین رفاه ساکنان می‌دانند. از دیدگاه‌های مختلف، کیفیت زندگی یا مجموعه‌ای از نیازهای روانی، اجتماعی و خدماتی را در برمی‌گیرد، یا به‌عنوان احساسی از رفاه فردی تعریف می‌شود که میزان رضایت افراد از شرایط گوناگون زندگی را منعکس می‌کند (حسینی و صابری، ۱۴۰۱).

گردشگری شهری با ایجاد فرصت‌های اقتصادی و تنوع‌بخشی به اقتصاد محلی می‌تواند کیفیت زندگی ساکنان را ارتقا دهد، اما رشد بی‌رویه و مدیریت ناکارآمد آن ممکن است موجب شلوغی، افزایش هزینه‌های زندگی و فشار بر زیرساخت‌ها شود (Nange Oztüren, 2022; Pinto da Silva et al, 2019). عوامل متعددی مانند بار اقتصادی،

کیفیت زیرساخت‌ها، مدیریت شهری، اکولوژی گردشگری و شرایط محیطی بر رضایت ساکنان اثرگذارند و اهمیت هر یک بسته به ویژگی‌های محلی متفاوت است (Zhang & Ren, 2024; Ahmadi & Bahjati, 1404). در هسته‌های تاریخی، تمرکز گردشگری در فضاهای محدود نیازمند مدیریت جریان گردشگران و بهره‌برداری متوازن از فضاهاست تا فشار بر محیط و تجربه زندگی ساکنان کاهش یابد (Türkcan, 2024; Tüzel & Pirselimoglu Batman, 2025). سرمایه‌گذاری در گردشگری پایدار، حفظ میراث فرهنگی و ارتقای کیفیت خدمات می‌تواند رفاه اقتصادی و رضایت اجتماعی را افزایش دهد (Mihalic, 2026; Tüzel & Pirselimoglu Batman, 2025).

پژوهش حاضر با رویکرد «توسعه پایدار شهری» به رابطه گردشگری شهری و کیفیت زندگی می‌نگرد. در این رویکرد، گردشگری نه تنها موتور رشد اقتصادی است، بلکه باید در چارچوب عدالت اجتماعی، حفظ محیط‌زیست و رفاه ساکنان مدیریت شود. چارچوب نظری پژوهش بر تحلیل چندبعدی اثرات گردشگری شهری بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، کالبدی-فضایی و زیست‌محیطی کیفیت زندگی متمرکز است و نشان می‌دهد چگونه هر بعد گردشگری می‌تواند رفاه ساکنان را ارتقا دهد یا فشارهای احتمالی را ایجاد کند (حسینی و صابری، ۱۴۰۲; Türkcan, 2024; Mihalic, 2026; Türker et al., 2024). گردشگری شهری از طریق ابعاد اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، محیطی و کالبدی-فضایی بر کیفیت زندگی عینی و ذهنی ساکنان تأثیر می‌گذارد و مدیریت پایدار و سیاست‌گذاری شهری نقش تعدیل‌کننده این اثرات را دارد. این چارچوب، مبنای انتخاب متغیرها و شاخص‌های پژوهش را فراهم می‌آورد و امکان تحلیل جامع و ارائه سیاست‌های توسعه گردشگری هم‌راستا با رفاه و عدالت اجتماعی را ایجاد می‌کند.

روش پژوهش

این مطالعه از نوع توصیفی-تحلیلی با رویکرد کاربردی طراحی شد و هدف آن بررسی تأثیرات ادراک‌شده گردشگری شهری بر کیفیت زندگی ساکنان هسته تاریخی منطقه ۱۲ شهر تهران بود. متغیر وابسته در این پژوهش «کیفیت زندگی» و متغیرهای مستقل شامل ابعاد گردشگری شهری (اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، زیست‌محیطی، کالبدی-زیرساختی، سلامت و بهداشت و تفریح و اوقات فراغت) تعریف شدند. شاخص‌ها و متغیرهای تحقیق بر اساس مرور ادبیات نظری و پیشینه پژوهش استخراج شدند تا انسجام لازم میان چارچوب نظری، سؤالات پژوهش و مدل مفهومی تحقیق برقرار شود. جامعه آماری پژوهش شامل ساکنان هفت محله منتخب منطقه ۱۲ شهر تهران (امامزاده یحیی، پامنار، بهارستان، دروازه شمیران، بازار، فردوسی و سنگلج) بود. نمونه‌گیری به روش تصادفی ساده انجام شد و حجم نمونه ۲۲۷ نفر تعیین گردید. توزیع پرسشنامه‌ها متناسب با پراکندگی اماکن گردشگری در محله‌های منتخب صورت گرفت تا نمایندگی مناسبی از جامعه هدف حاصل شود. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه‌ای مبتنی بر طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت بود. پایایی ابزار با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد که مقدار ۰.۸۹۳ به دست آمد و نشان‌دهنده همسانی درونی بالا و اعتبار مناسب ابزار اندازه‌گیری است. پیش از انجام تحلیل‌های استنباطی، نرمال بودن توزیع داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگروف اسمیرنوف بررسی شد. نتایج نشان داد سطح معناداری متغیرها بیشتر از ۰.۰۵ بوده و توزیع داده‌ها از نرمالیت آماری برخوردار است؛ بنابراین، استفاده از آزمون‌های پارامتریک برای تحلیل داده‌ها قابل توجیه تشخیص داده شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS و در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی انجام گرفت. در بخش استنباطی از آزمون تی تک نمونه‌ای، تحلیل واریانس یک‌طرفه (ANOVA)، آزمون تعقیبی دانکن و رگرسیون چندمتغیره استفاده شد. انتخاب این آزمون‌ها بر اساس نوع متغیرها، مدل مفهومی پژوهش و اهداف تحقیق صورت گرفت. این طراحی

پژوهش امکان بررسی نظام‌مند و نظریه محور روابط میان ابعاد مختلف گردشگری شهری و کیفیت زندگی ساکنان را فراهم می‌سازد.

محدوده مورد مطالعه

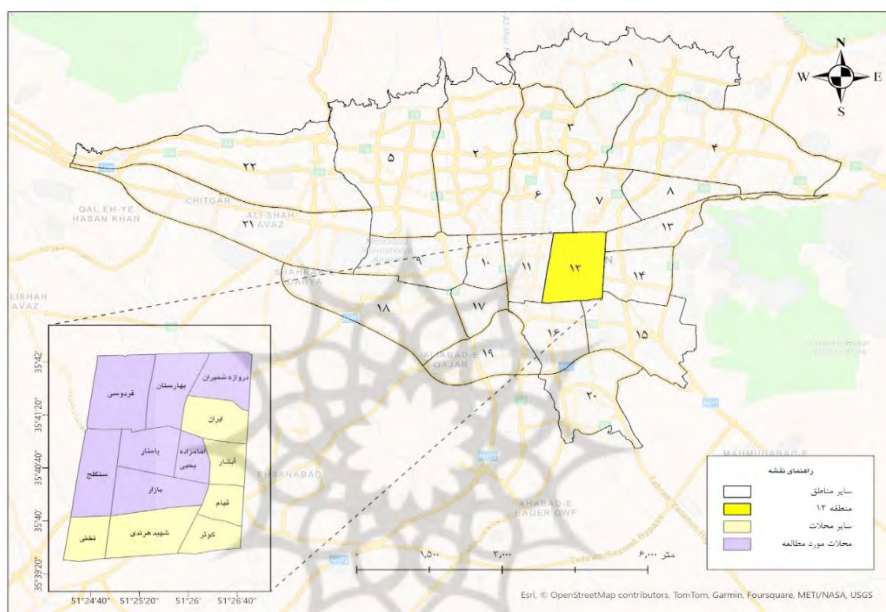
منطقه ۱۲ شهر تهران یکی از قدیمی‌ترین و تاریخی‌ترین مناطق این کلان‌شهر به شمار می‌آید و هسته اولیه شکل‌گیری شهر تهران را در خود جای داده است. این منطقه از شمال به خیابان انقلاب، از غرب به خیابان حافظ و خیابان وحدت اسلامی، از جنوب به خیابان شوش و از شرق به خیابان هفده شهریور و بزرگراه شهید محلاتی محدود می‌شود. از نظر هم‌جواری فضایی، منطقه ۱۲ شهر تهران با مناطق ۶ و ۷ از شمال، مناطق ۱۳ و ۱۴ از شرق، مناطق ۱۵ و ۱۶ از جنوب و منطقه ۱۱ از غرب هم‌مرز است. تا سال ۱۴۰۰، این منطقه به شش ناحیه و سیزده محله تقسیم‌شده که از جمله مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به محله‌های دروازه شمیران، بهارستان، امامزاده یحیی، پامنار و سنگلج اشاره کرد. از نظر کارکردی، یکی از مهم‌ترین پهنه‌های شهری با نقش فرا منطقه‌ای و فراشهری است. بیش از ۸۰ درصد کارکردهای تجاری، اداری - حکومتی، کارگاهی و انباری آن نقشی فراتر از مقیاس محلی دارند. حدود ۲۲ درصد واحدهای تجاری تهران، ۲/۲۲ درصد کارگاه‌ها، ۱۰ درصد انبارها و ۸/۴ درصد فضاهای اداری - حکومتی کلان‌شهر در این منطقه مستقر هستند. استقرار بازار بزرگ تهران به‌عنوان قلب تپنده اقتصاد سنتی شهر، جایگاه اقتصادی ویژه‌ای به این محدوده بخشیده است. با این حال، در دهه‌های اخیر بخشی از کارکردهای اداری و حکومتی از منطقه خارج شده‌اند که بیانگر تغییر تدریجی نقش عملکردی آن است (طرح تفصیلی منطقه ۱۲ تهران، ۱۳۸۵).

از منظر تاریخی و کالبدی، یکی از ارزشمندترین پهنه‌های میراثی شهر تهران به شمار می‌رود. حدود ۲۷ درصد از سطح منطقه بیش از ۴۰۰ سال قدمت دارد و حدود ۷۳ درصد از بافت آن بیش از ۲۰۰ سال عمر دارد. بیش از ۴۳ درصد از مساحت منطقه را پهنه‌ها و گستره‌های شاخص و ارزشمند تاریخی تشکیل می‌دهند. در عین حال، بیش از یک‌سوم سطح منطقه در زمره بافت‌های فرسوده (اعم از ارزشمند و غیر ارزشمند) قرار می‌گیرد که نشان‌دهنده هم‌زمانی ظرفیت‌های تاریخی بالا و آسیب‌پذیری کالبدی قابل توجه است. این وضعیت دوگانه، منطقه را به فضایی حساس در برابر مداخلات توسعه‌ای، از جمله توسعه گردشگری، تبدیل کرده است (رهنمایی و همکاران، ۱۳۹۰).

از نظر جاذبه‌های تاریخی و گردشگری نیز جایگاه برجسته‌ای دارد. بر اساس آمارهای موجود، ده‌ها خانه تاریخی، بازار و تیمچه‌های قدیمی، مساجد، مدارس علمیه، امامزاده‌ها، کلیسا، کنیسه، حمام‌های تاریخی، کاروانسراها و مجموعه‌هایی همچون کاخ گلستان، باغ ملی و میدان مشق در این محدوده واقع شده‌اند. بیش از ۱۷۰ بنای ارزشمند ثبت‌شده و تعداد قابل توجهی بنای واجد ارزش ثبت‌نشده در این منطقه قرار دارند که آن را به یکی از متراکم‌ترین کانون‌های میراث فرهنگی کشور تبدیل کرده است. همچنین تمرکز فضاهای مذهبی، فرهنگی و تاریخی در کنار بازار بزرگ تهران، تنوع عملکردی و جذابیت گردشگری این محدوده را تقویت کرده است (اسدی پیمان و همکاران، ۱۳۹۹).

از نظر سیر تحولات تاریخی، شکل‌گیری و توسعه کالبدی هسته مرکزی تهران را می‌توان در چند دوره عمده از دوره صفویه تا دوران معاصر تحلیل کرد؛ از احداث باروی اولیه و تبدیل تهران به پایتخت در دوره قاجار تا تحولات گسترده دوره پهلوی و رشد شتابان شهر پس از دهه ۱۳۳۰ و سپس تغییرات ساختاری پس از انقلاب اسلامی. این تحولات موجب تغییر نقش مرکز تاریخی از کانون اصلی سکونت و قدرت سیاسی به فضایی با غلبه کارکردهای تجاری و اداری شده است.

مجموعه این ویژگی‌ها سبب شده است منطقه ۱۲ هم‌زمان واجد سه خصوصیت اساسی باشد: نخست، تمرکز بالای جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی؛ دوم، نقش اقتصادی و تجاری فراشهری؛ و سوم، وجود بافت‌های فرسوده و چالش‌های کالبدی و زیست‌محیطی. این ترکیب منحصر به فرد، منطقه ۱۲ را به بستری مناسب برای بررسی چندبعدی اثرات گردشگری شهری بر کیفیت زندگی ساکنان تبدیل می‌کند؛ چراکه توسعه گردشگری در چنین فضایی می‌تواند هم موجب ارتقای زیرساخت‌ها، سرزندگی و رونق اقتصادی شود و هم فشارهایی بر محیط‌زیست، ساختار اجتماعی و سکونت‌پذیری وارد کند (رهنمایی و همکاران، ۱۳۹۰). بر این اساس، انتخاب منطقه ۱۲ شهر تهران به‌عنوان محدوده مورد مطالعه، با توجه به جایگاه تاریخی، تمرکز جاذبه‌های گردشگری، نقش اقتصادی و چالش‌های کالبدی و اجتماعی آن، امکان تحلیل واقع‌بینانه و چندبعدی رابطه میان گردشگری شهری و کیفیت زندگی ساکنان را فراهم می‌سازد.

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی مورد مطالعه پژوهش

یافته‌ها

نتایج حاصل از اطلاعات توصیفی به‌دست‌آمده نشان می‌دهد که ۳۱٫۱ درصد پاسخ‌دهندگان زن و ۶۸٫۹ درصد پاسخ‌دهندگان مرد هستند. بر اساس داده‌های جمع‌آوری‌شده بیشترین درصد پاسخگویان دارای مدرک دیپلم هستند که ۴۴٫۳ درصد از پاسخ‌دهندگان را شامل می‌شوند. در مراتب بعدی به ترتیب پاسخگویان با مدرک کارشناسی، ۲۳٫۷ درصد و مدرک زیر دیپلم ۲۲٫۸ درصد قرار گرفته است. ۸٫۸ درصد افراد پاسخگو دارای مدرک کارشناسی ارشد و ۰٫۴ درصد افراد دارای مدرک دکتری هستند. بر اساس یافته‌های تحقیق که ۴۲٫۱ درصد پاسخ‌دهندگان شغل آزاد دارند. به لحاظ سکونت در محلات پامنار، امامزاده یحیی بیشترین میزان سکونت را دارا هستند. بر اساس داده‌های جمع‌آوری‌شده سابقه سکونت ۲۸٫۵ درصد سابقه کمتر از ۵ سال و ۲۴٫۱ درصد سابقه ۱۰-۲۰ سال را دارا هستند که می‌تواند بیانگر شناخت ساکنین پرسش‌شونده از محله مورد مطالعه باشد و منجر به اطلاعات دقیق‌تری در نتیجه شود.

تحلیل آمار توصیفی تأثیرات گردشگری شهری بر ارتقای کیفیت زندگی

برای پاسخ به سؤال پژوهش مبنی بر «چگونه ابعاد مختلف گردشگری شهری بر کیفیت زندگی ساکنان منطقه ۱۲ تهران تأثیر می‌گذارد»، از تحلیل توصیفی استفاده شد تا ادراک ساکنان نسبت به تأثیرات گردشگری بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی، کالبدی، فرهنگی، زیست‌محیطی و سلامت زندگی مشخص گردد.

در بعد اقتصادی، میانگین شاخص‌های مرتبط با ایجاد شغل برای ساکنان محلی (۲,۳۱) و تأمین نیازهای اساسی خانوار (۲,۳۰) پایین‌تر از حد متوسط قرار داشت (جدول ۱). این نتایج نشان می‌دهد گردشگری شهری به‌طور محسوس تأثیری مثبت بر اشتغال و درآمد پایدار ساکنان محلی نداشته است، که عمدتاً ناشی از نبود برنامه‌ریزی مناسب برای بهره‌گیری از فرصت‌های شغلی گردشگری، فصلی و موقت بودن مشاغل و نیاز به مهارت‌های خاص برای اشتغال در این حوزه است. همچنین افزایش هزینه‌های زندگی، فشار بر منابع محلی و ترافیک سنگین، اثرات منفی گردشگری بر کیفیت زندگی اقتصادی ساکنان را تقویت کرده است.

در بعد اجتماعی، شاخص وجود سازمان‌های مستقر در سطح محله برای آسودگی گردشگران پایین‌تر از حد متوسط بود و این امر موجب نارضایتی ساکنان و گردشگران شده است. نبود چنین سازمان‌هایی باعث ناکافی بودن خدمات، کاهش امنیت و کمبود اطلاعات برای گردشگران و بهره‌مندی ناکامل ساکنان از مزایای اجتماعی حضور گردشگران شده است. باین‌حال، شاخص تسهیلات و زیرساخت‌ها وضعیت مطلوبی داشت که ناشی از دسترسی مناسب ساکنان به حمل‌ونقل عمومی و نزدیکی آن به محل سکونت بود و می‌تواند نقش مهمی در کاهش ترافیک و بهبود کیفیت هوا ایفا کند.

در بعد کالبدی- زیرساختی، دسترسی گردشگران به خدمات مالی و اعتباری و مراکز خرید از حد متوسط بالاتر بود، که نشان‌دهنده زیرساخت‌های مالی و تجاری مناسب است. باین‌حال، بافت تاریخی و فرسوده منطقه ۱۲ نیازمند مرمت و توجه مسئولان است، زیرا ساختمان‌های فرسوده نه‌تنها برای گردشگران جذابیت ندارند، بلکه ممکن است خطراتی برای ایمنی ایجاد کنند.

در بعد زیست‌محیطی و فرهنگی، ورود گسترده گردشگران با افزایش آلودگی، زباله و فشار بر منابع طبیعی همراه بوده و تهدیدی برای ارزش‌های فرهنگی محلی ایجاد کرده است. این نتایج نشان می‌دهد که نیاز به مدیریت منابع طبیعی، حفاظت از میراث فرهنگی و افزایش آگاهی جامعه محلی وجود دارد.

در بعد سلامت و بهداشت، امکانات بهداشتی در سطح محله برای گردشگران وضعیت مناسبی نداشت، که می‌تواند تأثیر منفی بر سلامت عمومی ساکنان و تجربه گردشگران داشته باشد.

نهایتاً، شاخص مناسب بودن قیمت بلیت‌ها و کرایه‌ها بالاتر از حد متوسط بود، که می‌تواند نقطه قوتی برای جذب گردشگران باشد. به‌طور کلی، نتایج نشان می‌دهند که گردشگری شهری تأثیرات مثبت محدودی بر ارتقای کیفیت زندگی ساکنان دارد و نیازمند برنامه‌ریزی جامع و مدیریت دقیق است. برای بهبود اثرات مثبت، لازم است با همکاری نهادهای محلی و جامعه مدنی، برنامه‌های آموزشی، توسعه مهارت‌های شغلی، کنترل هزینه‌های زندگی، تقویت زیرساخت‌ها و سازمان‌های خدمات‌دهنده به گردشگران و حفاظت از محیط‌زیست و فرهنگ محلی اجرا شود.

جدول ۱. آمار توصیفی متغیرهای تأثیرات گردشگری شهری بر کیفیت زندگی

شاخص‌ها	متغیرها	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	میانگین
اقتصادی	میزان ارتباط بین گردشگری شهری و ایجاد فرصت‌های اشتغال	۲۳,۸	۳۸,۶	۱۸,۹	۱۳,۲	۶,۶	۲,۴۲۱ ۱
	میزان ارتباط بین گردشگری شهری و افزایش درآمد ساکنان محله	۱۹,۷	۴۳,۰	۲۲,۴	۱۰,۵	۴,۴	۲,۳۶۸ ۴
	میزان ارتباط بین گردشگری شهری و افزایش شاغلان غیربومی در سطح محله	۲۳,۷	۳۷,۷	۲۴,۱	۱۲,۷	۱,۸	۲,۳۱۱ ۴
	میزان ارتباط بین گردشگری شهری و افزایش تأمین نیازهای اساسی خانوار در سطح محله	۲۶,۸	۳۲,۵	۲۷,۶	۱۰,۵	۲,۶	۲,۲۹۸ ۲
	میزان ارتباط بین گردشگری شهری و افزایش دسترسی به خدمات در سطح محله	۱۴,۹	۲۸,۵	۲۹,۴	۲۳,۷	۳,۵	۲,۷۲۳ ۷
	میزان حمایت دولت از بخش گردشگری در محله	۲۱,۹	۲۱,۹	۲۹,۴	۱۳,۶	۵,۷	۲,۵۱۷ ۵
فرهنگی	میزان ارتباط بین گردشگری شهری و آشنایی با آداب‌ورسوم دیگر قومیت‌ها	۱۹,۳	۳۰,۷	۲۹,۴	۱۷,۵	۳,۱	۲,۵۴۳ ۹
	میزان ارتباط بین گردشگری شهری و ایجاد زمینه مناسب جهت معرفی فرهنگ و آداب‌ورسوم محله	۱۳,۲	۳۴,۲	۳۱,۱	۱۷,۵	۳,۹	۲,۶۴۹ ۱
	میزان ارتباط بین گردشگری شهری و اهمیت یافتن فرهنگ محلی در نزد خود ساکنان	۱۴,۹	۳۶,۰	۳۲,۰	۱۵,۴	۱,۸	۲,۵۳۰ ۷
مسائل زیست‌محیطی	میزان ارتباط بین گردشگری شهری و افزایش پاکیزگی در سطح محله	۱۲,۷	۲۷,۰	۳۳,۰	۲۲,۸	۳,۹	۲,۷۸۰ ۷
	میزان ارتباط بین گردشگری شهری و افزایش آلودگی صوتی، هوا، آب در سطح محله	۱۳,۶	۲۸,۱	۲۵,۰	۲۶,۸	۶,۶	۲,۸۴۶ ۵
	میزان ارتباط بین گردشگری شهری و اهمیت یافتن محیط طبیعی در نزد ساکنان محله	۱۶,۲	۳۳,۳	۳۰,۷	۱۶,۷	۳,۱	۲,۵۷۰ ۲
تسهیلات/ زیرساخت‌ها	همکاری مسئولین در جهت ارتقای کیفیت محیط‌زیست در سطح محله	۲۱,۹	۳۸,۶	۲۵,۹	۱۱,۴	۲,۲	۲,۳۳۳ ۳
	میزان کیفیت معابر برای رفت و آمد گردشگران در سطح محله	۷,۹	۱۶,۷	۲۹,۸	۳۶,۰	۹,۶	۳,۲۲۸ ۱
	میزان امکانات خدماتی- تفریحی در سطح محله برای افزایش جذب گردشگران	۶,۶	۲۸,۱	۳۴,۲	۲۳,۲	۷,۹	۲,۹۷۸ ۱
سلامت و بهداشت	میزان دسترسی به مسیرهای حمل‌ونقل به کانون‌های گردشگری در سطح محله در جهت افزایش رفاه گردشگران	۵,۷	۱۳,۲	۲۱,۵	۴۲,۵	۱۷,۱	۳,۵۲۱ ۹
	میزان روشنایی معابر در سطح محله	۵,۳	۷,۹	۳۲,۵	۳۷,۳	۱۷,۱	۳,۵۳۰ ۷
	میزان بهبود و ارتقای امکانات بهداشتی برای گردشگران در سطح محله	۱۱,۰	۲۶,۸	۳۱,۶	۲۵,۰	۵,۷	۲,۸۷۷ ۲
اجتماعی	امکان دسترسی تمام گردشگران به امکانات درمانی و بهداشتی در سطح محله	۳,۹	۱۵,۸	۳۶,۴	۳۳,۸	۱۰,۱	۳,۳۰۲ ۶
	میزان امنیت برای گردشگران در سطح منطقه	۱۱,۴	۲۱,۵	۳۱,۶	۲۹,۴	۶,۱	۲,۹۷۳ ۷

حسینی و امیری / تحلیل چند بعدی اثرات گردشگری شهری بر کیفیت زندگی شهری ...							۹
۲,۲۴۵ ۶	۲,۲	۱۰, ۱	۲۳,۷	۳۸,۲	۲۵,۹	وجود نیروهای متخصص و کارآمد در سطح محله	تفریح و اوقات فراغت
۲,۱۱۸ ۴	۳,۱	۹,۲	۲۰,۲	۳۱,۶	۳۶,۰	جهت راهنمایی گردشگران وجود سازمان‌های مستقر در سطح محله جهت آسودگی هرچه بیشتر گردشگران	
۲,۷۳۶ ۸	۳,۱	۲۳, ۷	۳۰,۷	۲۸,۹	۱۳,۶	افزایش فرصت‌های تفریحی برای گردشگران در سطح محله	
۲,۷۳۲ ۵	۱,۸	۲۴, ۱	۲۹,۸	۳۴,۲	۱۰,۱	میزان ارتباط بین گردشگری شهری و بهبود جاذبه‌های گردشگری در سطح محله	کالبدی
۳,۰۷۴ ۶	۴,۸	۳۱, ۶	۳۶,۸	۱۹,۷	۷,۰	مناسب بودن دسترسی گردشگران به خدمات گردشگری در سطح منطقه	
۳,۱۷۱ ۱	۶,۶	۲۹, ۸	۴۱,۷	۱۸,۰	۳,۹	مناسب بودن قیمت بلیت‌ها و کرایه‌ها برای گردشگران	
۲,۶۵۷ ۹	۳,۱	۱۹, ۷	۳۳,۳	۲۷,۶	۱۶,۲	میزان دسترسی گردشگران به فضای سبز و پارک در سطح محله	
۳,۴۲۵ ۴	۱۴,۹	۳۶, ۰	۲۹,۸	۱۵/۴	۳,۹	میزان ارتباط بین دسترسی گردشگران به خدمات مالی و اعتباری در سطح محله	
۳,۸۰۷ ۰	۲۳,۲	۴۴, ۷	۲۴,۶	۴,۴	۳,۱	دسترسی گردشگران به مراکز خرید و فروش	
۲,۶۵۳ ۵	۲,۲	۱۸, ۹	۳۲,۵	۳۵,۱	۱۱,۴	میزان ارتباط بین گردشگری شهری و بهبود کیفیت پیاده راه‌ها در سطح محله	
۲,۵۳۰ ۷	۳,۱	۱۴, ۹	۲۸,۵	۳۹,۰	۱۴,۵	میزان ارتباط بین گردشگری شهری و افزایش کیفیت مبلمان شهری در سطح محله	
۲,۹۴۷ ۴	۱,۸	۳۳, ۸	۳۰,۷	۲۵,۰	۸,۸	احیا و بازسازی بافت‌های فرسوده شهری برای جذب گردشگر در سطح محله	
۲,۷۶۷ ۵	۲,۶	۲۲, ۴	۳۴,۶	۲۹,۸	۱۰,۵	میزان دسترسی گردشگران به اقامتگاه‌ها	
۳,۲۱۰ ۵	۸,۸	۳۱, ۶	۳۹,۰	۱۳,۲	۷,۵	میزان ارتباط بین گردشگری شهری و بهبود وضعیت معابر	
۲,۷۴۵ ۶	۲,۲	۲۰, ۶	۳۶,۰	۳۲,۰	۹,۲	وجود زیبایی لازم جهت جذب گردشگر در سطح محله	
۲,۴۰۳ ۵	۲,۲	۱۴, ۹	۲۵,۴	۳۶,۰	۲۱,۵	احداث امکانات خدماتی و رفاهی مطلوب برای جذب گردشگر در سطح محله	

برای ارزیابی وضعیت کلی هر بعد گردشگری شهری نسبت به سطح متوسط مورد انتظار در پرسشنامه، از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شد. این آزمون امکان می‌دهد بررسی شود که میانگین واقعی هر بعد در ادراک ساکنان به‌طور معنادار بالاتر یا پایین‌تر از حد متوسط (میانگین ۳ در طیف لیکرت) است و در نتیجه میزان تأثیر مثبت یا منفی گردشگری شهری بر کیفیت زندگی مشخص گردد. نتایج نشان داد بیشترین تأثیر گردشگری شهری بر کیفیت زندگی در بعد تسهیلات و زیرساخت‌ها با میانگین ۳,۱۴۷ و کمترین تأثیر در بعد اقتصادی با میانگین ۲,۴۴۰ مشاهده شد (جدول ۲). به‌طور کلی، ابعاد فرهنگی، اقتصادی، زیست‌محیطی، تفریح و اوقات فراغت، کالبدی و اجتماعی پایین‌تر از حد متوسط ارزیابی شدند، درحالی‌که ابعاد تسهیلات و زیرساخت‌ها و سلامت و بهداشت بالاتر از حد متوسط قرار گرفتند. این نتایج نشان می‌دهد گردشگری شهری در بخش تسهیلات و زیرساخت‌ها توانسته است به‌طور نسبی رضایت ساکنان را ارتقا دهد، درحالی‌که در ابعاد اقتصادی و فرهنگی تأثیر محدود و متوسط رو به پایین بوده است. تحلیل این نتایج نشان داد که

تأثیر مثبت گردشگری در بعد تسهیلات و زیرساخت‌ها ناشی از کیفیت مناسب معابر، روشنایی، دسترسی به خدمات تفریحی و مسیرهای حمل‌ونقل به کانون‌های گردشگری است. سطح معناداری آزمون نشان داد که شاخص‌های اقتصادی، فرهنگی، تسهیلات و زیرساخت‌ها، تفریح و اوقات فراغت، زیست‌محیطی و اجتماعی دارای سطح معناداری کمتر از ۰,۰۵ هستند که به معنای رد فرض صفر و تأثیر معنادار این ابعاد بر کیفیت زندگی می‌باشد. در مقابل، در شاخص‌های کالبدی و سلامت و بهداشت، اختلاف معناداری مشاهده نشد و فرض صفر پذیرفته شد.

با توجه به میانگین واقعی و کرانه‌های اطمینان، می‌توان نتیجه گرفت که اکثر پاسخ‌دهندگان اثرگذاری این ابعاد گردشگری بر کیفیت زندگی را تأیید کرده‌اند. میانگین بالاتر از ۳ در شاخص‌های تسهیلات، زیرساخت‌ها و سلامت و بهداشت نشان‌دهنده وضع متوسط رو به بالا و تأثیر مثبت گردشگری شهری بر کیفیت زندگی و رضایت نسبی ساکنان است. در مقابل، میانگین‌های پایین‌تر از ۳ در ابعاد فرهنگی، اقتصادی، زیست‌محیطی، اجتماعی، تفریح و کالبدی بیانگر تأثیر متوسط رو به پایین و نیاز به برنامه‌ریزی و مدیریت دقیق‌تر در این حوزه‌هاست.

جدول ۲. آزمون T تک نمونه‌ای تأثیرات گردشگری شهری بر کیفیت زندگی

شاخص	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۹۵٪
اقتصادی	۲,۴۴۰۱	-۱۱,۲۳۲	۲۲۷	۰,۰۰۰	-۰,۵۵۹۹۴	حد پایین: -۰,۶۵۸۲ / حد بالا: ۰,۴۶۱۷۷
فرهنگی	۲,۵۷۴۶	-۷,۹۹۳	۲۲۷	۰,۰۰۰	-۰,۴۲۵۴۴	حد پایین: -۰,۵۳۰۳ / حد بالا: ۰,۳۲۰۶
مسائل زیست‌محیطی	۲,۶۳۲۷	-۷,۵۷۲	۲۲۷	۰,۰۰۰	-۰,۳۶۷۳۲	حد پایین: -۰,۴۶۲۹ / حد بالا: ۰,۲۷۱۷
تسهیلات و زیرساخت‌ها	۳,۳۱۴۷	۶,۵۳۳	۲۲۷	۰,۰۰۰	۰,۳۱۴۶۹	حد پایین: ۰,۲۱۹۸ / حد بالا: ۰,۴۰۹۶
سلامت و بهداشت	۳,۰۸۹۹	۱,۶۱۳	۲۲۷	۰,۱۰۸	۰,۰۸۹۹۱	حد پایین: -۰,۰۲۰۰ / حد بالا: ۰,۱۹۹۸
تفریح و اوقات فراغت	۲,۸۷۴۶	-۳,۰۲۵	۲۲۷	۰,۰۰۳	-۰,۱۲۵۴۴	حد پایین: -۰,۲۰۷۲ / حد بالا: ۰,۰۴۳۷
اجتماعی	۲,۴۴۵۹	-۱۰,۵۷۴	۲۲۷	۰,۰۰۰	-۰,۵۵۴۰۹	حد پایین: -۰,۶۵۷۳ / حد بالا: ۰,۴۵۰۸
کالبدی	۲,۹۴۳۵	-۱,۴۸۷	۲۲۷	۰,۱۳۸	-۰,۰۵۶۵۳	حد پایین: -۰,۱۳۱۵ / حد بالا: ۰,۰۱۸۴

برای بررسی اینکه آیا تأثیر گردشگری شهری بر کیفیت زندگی در گروه‌های مختلف ساکنان تفاوت معناداری دارد، از آزمون واریانس یک‌طرفه (ANOVA) استفاده شد. این آزمون امکان می‌دهد میانگین تأثیر هر بعد گردشگری در گروه‌ها مقایسه شود و مشخص گردد که آیا اختلاف مشاهده‌شده به‌طور آماری معنادار است یا ناشی از تصادف است. نتایج نشان داد مقدار F برابر با ۴۲,۵۴۵ است و سطح معناداری کمتر از ۰,۰۵ است (جدول ۳)؛ بنابراین اختلاف معناداری بین گروه‌ها وجود دارد و فرض صفر رد می‌شود. این یافته نشان می‌دهد که ساکنان گروه‌های مختلف، ادراک متفاوتی از تأثیر گردشگری بر کیفیت زندگی دارند و تأثیر گردشگری در همه گروه‌ها یکسان نیست. برای شناسایی دقیق گروه‌هایی که دارای تفاوت معنادار هستند، از آزمون تعقیبی دانکن استفاده شد. نتایج این آزمون (جدول ۵) نشان داد که برخی گروه‌ها تفاوت معناداری در ادراک اثرات گردشگری دارند. این اطلاعات می‌تواند به برنامه‌ریزان شهری کمک کند تا سیاست‌ها و اقدامات مدیریتی را هدفمند و متناسب با نیازهای هر گروه طراحی کنند.

جدول ۳. تحلیل واریانس یک‌طرفه تأثیرات گردشگری شهری بر کیفیت زندگی

منشأ تغییرات	جمع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	کمیت f	سطح معناداری
بین گروهی	۱۶۱۰,۳۶۷	۷	۲۳۰,۰۵۲		
درون گروهی	۹۸۳,۹۶۷	۱۸۱۶	۰,۵۴۲	۴۲,۵۴۵	۰,۰۰۰
جمع	۱۱۴۵,۳۳۳	۱۸۲۳			

برای اطمینان از صحت تحلیل‌های آماری و قابلیت مقایسه میانگین‌ها در گروه‌های مختلف ساکنان هسته تاریخی

منطقه ۱۲ تهران، فرض برابری واریانس‌ها در شاخص‌های تأثیر گردشگری شهری بر کیفیت زندگی بررسی شد. این مرحله به منظور اطمینان از اعتبار استفاده از آزمون‌های ANOVA و مقایسه میانگین‌ها ضروری بود، زیرا اختلاف واریانس‌ها می‌تواند نتایج آزمون‌ها را غیرقابل اعتماد کند. آزمون آماره لون برای هر شاخص اجرا شد و نتایج نشان داد سطح معناداری بیش از ۰,۰۵ است (جدول ۴). بنابراین فرض برابری واریانس‌ها تأیید شد. این نتیجه به ما اطمینان می‌دهد که پراکندگی داده‌ها بین گروه‌ها مشابه است و تفاوت‌های مشاهده شده در ادراک ساکنان ناشی از تجربه واقعی آن‌ها از تأثیر گردشگری است، نه پراکندگی نامتعادل داده‌ها. به این ترتیب، تحلیل‌های بعدی با استفاده از آزمون‌های مقایسه میانگین و ANOVA معتبر است و می‌توان به صورت علمی و دقیق ارزیابی کرد که کدام ابعاد گردشگری شهری بیشترین یا کمترین تأثیر را بر کیفیت زندگی ساکنان دارد.

جدول ۴. آزمون لون

فرض واریانس	کمیت (لوین) F	سطح معناداری	آماره T	درجه آزادی	Sig. (دوطرفه)	تفاوت میانگین	خطای استاندارد	فاصله اطمینان ۹۵٪
واریانس‌های برابر فرض شده	۲,۲۷۳	۰,۱۳۳	-۰,۹۰	۲۳۸	۰,۹۲۹	-۰,۰۳۶۲۴	۰,۴۰۴۲۴	حد پایین: -۰,۸۳۲۵۸ حد بالا: ۰,۷۶۰۱۱
واریانس‌های برابر فرض نشده	—	—	-۰,۸۳	۴۳,۸۹۳	۰,۹۳۴	-۰,۰۳۶۲۴	۰,۴۳۵۹۶	حد پایین: -۰,۹۱۴۹۲ حد بالا: ۰,۸۴۲۴۴

برای بررسی دقیق‌تر تفاوت‌های میان گروه‌های مختلف در ادراک تأثیر گردشگری شهری بر کیفیت زندگی و شناسایی گروه‌هایی که از نظر آماری مشابه هستند، از آزمون تعقیبی دانکن استفاده شد. این آزمون پس از آزمون ANOVA به کار گرفته می‌شود تا مشخص شود کدام گروه‌ها تفاوت معنادار دارند و کدام گروه‌ها از نظر تأثیر گردشگری بر کیفیت زندگی در یک سطح مشابه قرار دارند. نتایج جدول ۵ نشان داد که گروه‌های زیر از نظر آماری با یکدیگر تفاوت معناداری ندارند: گروه ۱ شامل (۱، ۷، ۲)، گروه ۲ شامل (۲، ۳)، گروه ۳ شامل (۳، ۶، ۸)، گروه ۴ شامل (۵) و گروه ۵ شامل (۴). در سایر ترکیب‌ها، اختلافات بین گروه‌ها معنادار بود که نشان می‌دهد برخی گروه‌ها تجربه‌ها و ادراک متفاوتی از تأثیر گردشگری شهری بر کیفیت زندگی دارند. این یافته‌ها به برنامه‌ریزان و مسئولان شهری این امکان را می‌دهد که مداخلات و سیاست‌های گردشگری را به صورت هدفمند برای گروه‌هایی که تأثیر کمتری از گردشگری تجربه می‌کنند، طراحی و اجرا کنند تا کیفیت زندگی ساکنان بهبود یابد و اثرات مثبت گردشگری به طور یکنواخت‌تر در مناطق مختلف هسته تاریخی تهران توزیع شود.

جدول ۵. آزمون تعقیبی دانکن

گروه‌ها	تعداد	۰,۰۵	۱	۲	۳	۴	۵
۱,۰۰۰	۲۲۸	۲,۴۴۰۳					
۷,۰۰۰	۲۲۸	۲,۴۴۵۸					
۲۰,۰۰۰	۲۲۸	۲,۵۷۴۷	۲,۵۷۴۷				
۳۰,۰۰۰	۲۲۸	۲,۶۳۲۷					
۶۰,۰۰۰	۲۲۸			۲,۸۷۴۶			
۸۰,۰۰۰	۲۲۸				۲,۹۴۳۴		
۵۰,۰۰۰	۲۲۸					۳,۰۸۹۹	
۴۰,۰۰۰	۲۲۸						۳,۳۱۴۷

Sig.	۰,۰۶۵	۰,۴۰۱	۰,۳۱۸	۱,۰۰۰	۱,۰۰۰
------	-------	-------	-------	-------	-------

تأثیر شاخص‌های تأثیرات گردشگری شهری بر ارتقای کیفیت زندگی

گردشگری شهری به عنوان یکی از عوامل کلیدی توسعه پایدار شهری، نقش مهمی در ارتقای کیفیت زندگی ساکنان ایفا می‌کند. انتظار می‌رود که افزایش حضور گردشگران و بهره‌برداری از امکانات و زیرساخت‌های شهری، تأثیر مثبتی بر شاخص‌های مختلف کیفیت زندگی داشته باشد. برای بررسی این موضوع، در پژوهش حاضر از تحلیل رگرسیون خطی ساده استفاده شد تا مشخص گردد شاخص‌های گردشگری شهری تا چه حد قادر به پیش‌بینی تغییرات کیفیت زندگی ساکنان هستند. نتایج تحلیل نشان داد که مدل رگرسیون دارای قدرت پیش‌بینی بسیار بالایی است. ضریب تعیین نشان می‌دهد که تقریباً ۹۷٪ از تغییرات کیفیت زندگی توسط شاخص‌های گردشگری شهری توضیح داده می‌شود که بیانگر همبستگی بسیار قوی بین این متغیرهاست (جدول ۶). علاوه بر این، آزمون F مدل نشان داد که کل مدل به طور آماری معنادار است و می‌تواند تغییرات کیفیت زندگی را پیش‌بینی کند.

بر اساس ضریب رگرسیون (B)، افزایش یک واحد در گردشگری شهری به طور میانگین موجب افزایش ۰,۹۹۳ واحدی کیفیت زندگی می‌شود (جدول ۷). همچنین مقادیر ضریب استاندارد شده (Beta)، آماره T و سطح معناداری نشان داد که تأثیر گردشگری شهری بر کیفیت زندگی از نظر آماری معنادار و قوی است. برای اطمینان از صحت نتایج، شاخص‌های Tolerance و VIF بررسی شد که هر دو برابر ۱ بودند؛ بنابراین هیچ مشکلی از نظر هم خطی بین متغیرها وجود ندارد. همچنین آزمون دوربین-واتسون نشان داد که باقیمانده‌ها دارای خودهمبستگی معنادار نیستند، که اعتبار و اعتمادپذیری نتایج مدل را تأیید می‌کند. به طور کلی، تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد که گردشگری شهری یکی از عوامل کلیدی و پیش‌بینی کننده اصلی کیفیت زندگی ساکنان هسته تاریخی تهران است. این یافته‌ها تأکید می‌کنند که سیاست‌گذاری‌های شهری و برنامه‌های توسعه گردشگری می‌توانند بهبود ملموسی در زندگی شهری ایجاد کرده و ارتقای کیفیت زندگی ساکنان را به همراه داشته باشند.

جدول ۶. نتایج ضریب رگرسیون تأثیرات گردشگری شهری بر ارتقای کیفیت زندگی

مدل	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای استاندارد میانگین	دوربین واتسون
۱	۰,۰۹۸۳	۰,۰۹۶۷	۰,۰۹۶۷	۰,۰۰۸۸۴۷	۱,۱۷۰

جدول ۷. خلاصه مدل رگرسیونی

مدل	ضرایب غیراستاندارد		t	Sig.	فاصله ۹۵ درصد سطح اطمینان معناداری		هم خطی در مدل رگرسیونی	
	B	Std. Error			پایین	بالا	Tolerance	VIF
1	(Constant)	۰,۱۵	۰,۳۵	۰,۴۴۶	۰,۵۳۰	۰,۰۸۴		
	متغیرها	۰,۹۹۳	۰,۱۲	۰,۰۰۰	۰,۹۶۹	۱,۰۱۷	۱,۰۰۰	۱,۰۰۰

بحث

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد گردشگری شهری در هسته تاریخی تهران (منطقه ۱۲) پدیده‌ای چندبعدی و دوگانه است که می‌تواند هم پیامدهای مثبت و هم منفی بر کیفیت زندگی ساکنان داشته باشد. به طور مشخص، توسعه گردشگری شهری بیشترین اثر مثبت را بر زیرساخت‌ها و تسهیلات شهری، به ویژه در حوزه حمل و نقل و دسترسی به

خدمات، برجای گذاشته است. در مقابل، اثرات منفی عمدتاً در ابعاد اقتصادی، مانند افزایش هزینه‌ها، فشار بر منابع محلی و تشدید مشکلات ترافیکی، مشهود بوده است. همچنین ساکنان نگرانی‌هایی درباره پیامدهای زیست‌محیطی و فرهنگی گردشگری، از جمله آلودگی، تولید زباله و تغییرات ناخواسته در هویت محلی، ابراز کرده‌اند. این نتایج با مطالعات پیشین در سایر شهرهای ایران و جهان همسو است. تفاوت اصلی این پژوهش با مطالعات پیشین، تمرکز بر ادراک ساکنان هسته تاریخی یک کلان‌شهر است و برجسته کردن نقش زمینه مکانی در تحلیل پیامدهای گردشگری، به غنای ادبیات گردشگری شهری و مطالعات کیفیت زندگی کمک می‌کند. تحلیل ابعاد مختلف کیفیت زندگی نشان می‌دهد که اثرات گردشگری شهری به صورت درهم‌تنیده و چندبعدی عمل می‌کند. به عبارت دیگر، تغییرات در یک بعد (مثلاً کالبدی یا زیرساختی) می‌تواند بر سایر ابعاد مانند سلامت، اوقات فراغت، یا بعد فرهنگی تأثیر بگذارد. این یافته با رویکردهای نظری مانند «نظریه تبادل اجتماعی» و «رویکرد سرمایه‌ها» همخوانی دارد؛ چرا که حمایت ساکنان از گردشگری منوط به تعادل میان منافع ادراک‌شده و هزینه‌های تحمیل‌شده است و اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی شهری نیازمند تحلیل جامع همه سرمایه‌ها (انسانی، اجتماعی، اقتصادی، طبیعی) است. با وجود این، نتایج این پژوهش محدودیت‌هایی دارد که باید در تفسیر یافته‌ها در نظر گرفته شود. داده‌ها مبتنی بر ادراک ساکنان هستند و لزوماً بازتاب‌دهنده اثرات عینی گردشگری نیستند. تمرکز مکانی بر منطقه ۱۲ شهر تهران، دامنه تعمیم‌یافته‌ها به سایر مناطق با ویژگی‌های متفاوت را محدود می‌کند. همچنین وابستگی به پرسشنامه و مقطع زمانی مطالعه می‌تواند بر پایداری نتایج اثرگذار باشد. با توجه به یافته‌ها و مقایسه با مطالعات پیشین، این پژوهش سهم مشخصی در پیشبرد دانش گردشگری شهری و کیفیت زندگی دارد:

تأکید بر اهمیت ادراک ساکنان: برخلاف بسیاری از پژوهش‌های کمی که فقط اثرات عینی گردشگری را بررسی کرده‌اند، این مطالعه نقش ادراک شهروندان در تحلیل پیامدهای گردشگری شهری را برجسته می‌کند. تمرکز بر هسته تاریخی و زمینه مکانی: تحلیل پیامدهای گردشگری در بافت‌های تاریخی، ضمن نشان دادن پیامدهای مثبت و منفی، اهمیت مکان و ویژگی‌های بافت را در شکل‌دهی تجربه ساکنان روشن می‌سازد. رویکرد چند بعدی و درهم‌تنیده: با بررسی ابعاد اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، کالبدی-زیرساختی، زیست‌محیطی، سلامت و اوقات فراغت، این پژوهش یک نگاه جامع و چندوجهی به ارتباط گردشگری شهری و کیفیت زندگی ارائه می‌دهد. درنهایت، یافته‌ها نشان می‌دهد که برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری شهری باید به تعادل میان منافع اقتصادی و نیازهای اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی ساکنان توجه کند. پژوهش‌های آینده می‌توانند با استفاده از رویکردهای ترکیبی کمی-کیفی، ترکیب داده‌های ادراکی و عینی و گسترش دامنه مکانی، تحلیل جامع‌تری از پیامدهای گردشگری شهری ارائه دهند. همچنین مقایسه دیدگاه‌های ساکنان، گردشگران و مدیران شهری می‌تواند به تصویر کامل‌تری از اثرات گردشگری و تقویت چارچوب‌های تحلیلی در این حوزه منجر شود.

نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف تحلیل چندبعدی اثرات گردشگری شهری بر کیفیت زندگی ساکنان هسته تاریخی شهر تهران (منطقه ۱۲ شهر تهران) و با اتکا بر داده‌های ادراکی گردآوری‌شده از طریق پرسشنامه انجام شد. نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد که گردشگری شهری از منظر ساکنان، پدیده‌ای چندوجهی و دوجانه است که می‌تواند به‌طور هم‌زمان پیامدهای مثبت و منفی بر ابعاد مختلف کیفیت زندگی شهری برجای گذارد. یافته‌ها حاکی از آن است که توسعه گردشگری شهری

در این منطقه بیشترین اثر مثبت ادراک شده را در بهبود زیرساخت‌ها و تسهیلات شهری، به‌ویژه در حوزه حمل‌ونقل عمومی و دسترسی به خدمات، داشته است؛ درحالی‌که بیشترین آثار منفی ادراک شده به بعد اقتصادی کیفیت زندگی، ازجمله افزایش هزینه‌های زندگی، فشار بر منابع محلی، افزایش قیمت کالاها و خدمات و تشدید مسائل ترافیکی، مربوط می‌شود.

نتایج همچنین نشان داد که نگرانی‌های مرتبط با پیامدهای زیست‌محیطی و فرهنگی گردشگری شهری از منظر ساکنان منطقه ۱۲ شهر تهران قابل‌توجه است. افزایش آلودگی‌های محیطی، تولید زباله و فشار بر ظرفیت‌های زیست‌محیطی بافت تاریخی از یک‌سو، و احتمال تضعیف هویت محلی و تغییرات فرهنگی ناخواسته از سوی دیگر، ازجمله پیامدهایی هستند که درک ساکنان از کیفیت زندگی را تحت تأثیر قرار می‌دهند. این یافته‌ها بیانگر آن است که ارزیابی اثرات گردشگری شهری در بافت‌های تاریخی نیازمند توجه هم‌زمان به ابعاد کالبدی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی است. از منظر تحلیلی و نظری، یافته‌های پژوهش حاضر بر ماهیت درهم‌تنیده و چندبعدی کیفیت زندگی شهری تأکید دارد و نشان می‌دهد که اثرات گردشگری را نمی‌توان به‌صورت تک‌بعدی تبیین کرد. وجود روابط معنادار میان ابعاد مختلف کیفیت زندگی، ازجمله ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی، سلامت و اوقات فراغت، بیانگر آن است که تغییر در هر یک از این مؤلفه‌ها می‌تواند بر سایر ابعاد اثرگذار باشد. در این چارچوب، نتایج این مطالعه ضمن تأیید کلی برخی یافته‌های مطالعات پیشین، با برجسته کردن نقش ادراک ساکنان در بافت‌های تاریخی گردشگری‌پذیر کلان‌شهرهای درحال توسعه، به غنای ادبیات گردشگری شهری و مطالعات کیفیت زندگی کمک می‌کند و بر اهمیت زمینه مکانی در تحلیل پیامدهای گردشگری تأکید دارد. بااین‌حال، تفسیر نتایج پژوهش مستلزم توجه به محدودیت‌های آن است. داده‌های این مطالعه مبتنی بر نگرش‌ها و ادراک‌های ساکنان بوده و لزوماً بازتاب‌دهنده اثرات عینی و قابل‌اندازه‌گیری گردشگری شهری نیستند. تمرکز مکانی پژوهش بر منطقه ۱۲ شهر تهران نیز دامنه تعمیم‌پذیری یافته‌ها به سایر مناطق شهری با ویژگی‌های متفاوت را محدود می‌سازد. علاوه بر این، وابستگی نتایج به ابزار پرسشنامه و مقطع زمانی انجام پژوهش می‌تواند بر پایداری و تعمیم نتایج اثرگذار باشد.

حامی مالی

این اثر حامی مالی نداشته است.

سهام نویسندگان در پژوهش

نویسندگان در تمام مراحل و بخش‌های انجام پژوهش سهم برابر داشتند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان از همه کسانی که در انجام این پژوهش به ما یاری رساندند، به‌ویژه کسانی که کار ارزیابی کیفیت مقالات را انجام دادند، تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع

- احمدی، حسن و بهجتی، فاطمه. (۱۴۰۴). تحلیلی بر اثرات توسعه گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان مطالعه موردی: شهر کرمان. *اقتصاد و برنامه‌ریزی شهری*، ۶ (۳)، ۷۲-۸۵. doi: 10.22034/uep.2025.521729.1639
- اسدی پیمان، زهرا؛ توکلی نیا، جمیله؛ رضویان، محمدتقی و قورچی، مرتضی. (۱۳۹۹). ارزیابی کیفیت مقصد گردشگری مرکز شهر تهران مطالعه موردی: بازار بزرگ، منطقه ۱۲ تهران. *مجله گردشگری شهری*، ۷ (۳)، ۳۵-۵۰. doi: 10.22059/jut.2020.308107.822
- حسینی، علی و صابری، علی. (۱۴۰۱). ارزیابی تطبیقی چند بعدی از مؤلفه‌های کیفیت زندگی ساکنان محلی با تأکید بر سیاست ارتقا به شهر در شهرهای استان فارس و کهگیلویه و بویراحمد. *پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری*، ۱۰ (۴)، ۲۲-۱. doi: 10.22059/jurbangeo.2023.345085.1712
- حسینی، علی و صابری، علی. (۱۴۰۲). تحلیل کیفیت زندگی در قبل و بعد از تبدیل سکونتگاه‌ها به شهر (مطالعه موردی: شهرهای مصیری و کوپن، استان فارس). *جغرافیای اجتماعی شهری*، ۱۰ (۱)، ۲۵-۱. doi: 10.22103/JUSG.2023.2086
- حویزوی، حسن؛ صابری، حمید؛ اذانی، مهری و احمدی، فرشته. (۱۴۰۳). تبیین نقش مکان‌های سوم در ارتقاء کیفیت محیط شهری (مطالعه موردی: مناطق هشتگانه شهر اهواز). *نشریه علمی اندیشه‌های نو در علوم جغرافیایی*، ۲ (۶)، ۱۸۷-۲۲۳. doi: 10.22054/urdp.2023.75276.1574
- رنجبر، احسان؛ آیت‌اللهی طباطبایی، زهرا سادات و کشیش‌یانس، ارسینه. (۱۴۰۲). به‌سوی فرایند جامع ارزیابی کیفیت فضاهای عمومی شهری در شهرهای ایران. *مجله علمی گفتمان طراحی شهری*، ۴ (۱)، ۱۱۵-۱۳۴.
- رهنمایی، محمدتقی؛ ملک نیا، محبوبه و جهانیان، محبوبه (۱۳۹۰). نقش محوره‌های فرهنگی و تاریخی منطقه ۱۲ در توسعه گردشگری شهر تهران. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری - دانشگاه پیام نور - دانشگاه پیام نور استان تهران - دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- شکیب، هادی؛ شمس، مجید و ملک‌حسینی، عباس. (۱۴۰۴). گردشگری و توسعه پایدار شهری: مطالعه موردی شهر الشتر. *تجلی هنر در معماری و شهرسازی*، ۳ (۲)، ۱-۲۶.
- شهرداری تهران. (۱۳۸۵). طرح تفصیلی منطقه ۱۲ شهر تهران (تجدید ساختار مرکز تاریخی) (ویرایش اول). مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.
- کریمیان بستانی، مریم و حسین‌زهی، اسماعیل. (۱۴۰۰). بررسی اثرات توسعه گردشگری بر ابعاد کیفیت زندگی در شهر چابهار. *علوم جغرافیایی*، ۱۷ (۳۴)، ۹۸-۱۱۳.
- نارویی، بهروز؛ برق‌جلوه، شهین‌دخت؛ اسماعیل‌زاده، حسن و زبردست، لعبت. (۱۴۰۱). ارزیابی تغییرات فضایی-زمانی زیرساخت سبز شهری مبتنی بر الگوریتم درخت تصمیم‌گیری فرایندهای فضایی (مطالعه موردی: سیمای سرزمین تهران). *فصلنامه علمی پژوهشی اطلاعات جغرافیایی*، ۳۱ (۱۲۲)، ۱۶۷-۱۸۸. doi: 10.22131/sepehr.2022.254788

References

- Ahirwar, R., Gupta, V., & Kumar, P. (2023). Urban tourism development and its socio-economic impacts. *Journal of Urban Studies*, 15(2), 45-62. [https://doi.org/10.14505/jemt.v14.8\(72\).02](https://doi.org/10.14505/jemt.v14.8(72).02)
- Ahmadi, H., & Bahjati, F. (2025). An analysis of the effects of tourism development on the quality of life of citizens: A case study of Kerman City. *Urban Economics and Planning*, 6(3), 72-85. <https://doi.org/10.22034/uep.2025.521729.1639> [In Persian]
- Asadi Peyman, Z., Tavakolinia, J., Razavian, M. T., & Ghurchi, M. (2020). Assessing the quality of tourism destinations in the center of Tehran case study: Grand Bazaar (District 12 of Tehran). *Urban Tourism*, 7(3), 35-50. <https://doi.org/10.22059/jut.2020.308107.822> [In Persian]
- Berbekova, A., Zhang, L., & Ren, Y. (2025). Measuring urban tourism impacts on local communities: A multidimensional approach. *Tourism and Hospitality Research*, 26(1), 12-29. <https://doi.org/10.22034/UEP.2023.419807.1415>

- Capello, R., Cerisola, S., & Panzera, E. (2026). From optimal to efficient tourism flows in cities: An urban economics perspective. *The Annals of Regional Science*, 75, Article 21. <https://doi.org/10.1007/s00168-026-01454-1>
- Colomb, C., & Novy, J. (2016). Urban tourism, social innovation, and the role of local communities. *Cities*, 52, 1–9.
- Costanza, R., Fisher, B., Ali, S., Beer, C., Bond, L., Boumans, R., Danigelis, N. L., Dickinson, J., Elliott, C., Farley, J., Gayer, D. E., Glenn, L. M., Hudspeth, T., Mahoney, D., McCahill, L., McIntosh, B., Reed, B., Rizvi, S. A. T., Rizzo, D. M., ... & Snapp, R. (2007). Quality of life: An approach integrating opportunities, human needs, and subjective well-being. *Ecological Economics*, 61(2–3), 267–277. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2006.02.023>
- Darkey, D., & Visagie, J. (2013). The more things change the more they remain the same: A study on the quality of life in an informal township in Tshwane. *Habitat International*, 39, 302–309. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2012.10.016>
- Godovykh, M., Fyall, A., & Pizam, A. (2025). Exploring the impacts of tourism on the well-being of local communities. *Sustainability*, 17(13), Article 5849. <https://doi.org/10.3390/su17135849>
- Goerlich, F. J., & Reig, E. (2021). Quality of life ranking of Spanish cities: A non-compensatory approach. *Cities*, 109, Article 102979. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.102979>
- Hosseini, A., & Saberi, A. (2023). Analysis of the quality of life before and after the transition of settlements to city (Case study: Masiri and Kopon Cities, Fars Province). *Journal of Urban Social Geography*, 10(1), 1–25. <https://doi.org/10.22103/JUSG.2023.2086> [In Persian]
- Hosseini, A., & Saberi, A. (2023). The multi-dimensional comparative evaluation of the components of the quality of life of local residents: The case study on cities of Fars and Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Provinces. *Geographical Urban Planning Research (GUPR)*, 10(4), 1–22. <https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2023.345085.1712>
- Hosseini, A., Finn, B. M., & Momeni, A. (2023). The complexities of urban informality: A multi-dimensional analysis of residents' perceptions of life, inequality, and access in an Iranian informal settlement. *Cities*, 132, Article 104099. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.104099>
- Hosseini, A., Finn, B. M., Sajjadi, S. A., & Mosavei, T. (2023). Urban disparities and quality of life among Afghan refugees living in informal settlements in Mashhad, Iran. *Applied Research in Quality of Life*, 18(2), 1073–1097. <https://doi.org/10.1007/s11482-022-10133-0>
- Hovizavi, H., Saberi, H., Azani, M., & Ahmadi, F. (2024). The role of third places in enhancing urban environment quality: A case study of the eight districts of Ahvaz. *Andisheh-ye No Journal of Geographical Sciences*, 2 (6), 187–223. <https://doi.org/10.22054/urdp.2023.75276.1574> [In Persian]
- Karimian Bastani, M., & Hosseinzehi, E. (2021). Investigating the effects of tourism development on dimensions of quality of life in Chabahar. *Geographical Sciences*, 17(34), 98–113. [In Persian]
- Li, G., & Weng, Q. (2007). Measuring the quality of life in the city of Indianapolis by integration of remote sensing and census data. *International Journal of Remote Sensing*, 28(2), 249–267. <https://doi.org/10.1080/01431160600735624>
- Majedi, M. (2016). Investigating the relationship between underlying variables, social capital and quality of life satisfaction in rural areas of Fars province. *Hoviat Shahr*, (9), 91–135. [In Persian]
- Mamirkulova, G., Mi, J., Abbas, J., Mahmood, S., Mubeen, R., & Ziapour, A. (2020). New Silk Road infrastructure opportunities in developing tourism environment for residents' better quality of life. *Global Ecology and Conservation*, 24, Article e01194. <https://doi.org/10.1016/j.gecco.2020.e01194>
- Mao, Z., & Wang, D. (2020). Residential relocation and life satisfaction change: Is there difference between household couples?. *Cities*, 97, Article 102565. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.102565>
- Mihalic, T. (2026). Progress in overtourism discourse measured through the well-being-centred sustainable tourism paradigm. In R. W. Butler & R. Dodds (Eds.), *A research agenda for overtourism: Origins, problems, resolutions* (pp. 33–48). Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/978103535341.00012>

- Mohamed, A. S., & Mohamed, M. S. (2025). The impact of tourism development on urban spaces: A comprehensive approach to sustainable urban development. *International Journal of Engineering and Applied Science*, 2(1), 126–135. <https://doi.org/10.21608/ijeasou.2025.338902.1003>
- Nange, R. Y., & Ozturen, A. (2022). Urban decentralization and quality of life: Insights of tourism sector stakeholders in Cameroon. *International Journal of Research-granthaalayah*, 10 (9), 153–172. <https://doi.org/10.29121/granthaalayah.v10.i9.2022.4737>
- Naroei, B., Barghjelveh, S., Esmaeilzadeh, H., & Zebardast, L. (2022). Evaluating spatial-temporal changes of urban green infrastructure using decision tree algorithm of spatial processes - Case study: Tehran Landscape System. *Scientific- Research Quarterly of Geographical Data (SEPEHR)*, 31(122), 167–188. <https://doi.org/10.22131/sepehr.2022.254788> [In Persian]
- Nunkoo, R., & So, K. K. F. (2016). Residents' support for tourism: Testing alternative structural models. *Journal of Travel Research*, 55(7), 847–861. <https://doi.org/10.1177/0047287515592972>
- Pinto da Silva, J., Brando, A., & Sousa, C. (2019). Urban tourism pressures and community welfare. *Cities*, 94, 184–195. <https://doi.org/10.33776/et.v9i2.3631>
- Rahnamayi, M. T., Maleknia, M., & Jahaniyan, M. (2011). *The role of cultural and historical axes of District 12 in the development of urban tourism in Tehran* [Master's thesis, Payame Noor University, Tehran Province]. Ministry of Science, Research, and Technology. [In Persian]
- Ranjbar, E., Ayatollahi Tabatabaei, Z. S., & keshishians, A. (2023). Towards a comprehensive process of public spaces quality assessment in Iranian cities. *Urban Design Discourse*, 4(1), 115–134. [In Persian]
- Sampaio, C., Sebastião, J. R., & Farinha, L. (2024). Hospitality and tourism demand: Exploring industry shifts, themes, and trends. *Societies*, 14(10), Article 207. <https://doi.org/10.3390/soc14100207>
- Sarpong, S. Y., Bein, M. A., Gyamfi, B. A., & Sarkodie, S. A. (2020). The impact of tourism arrivals, tourism receipts and renewable energy consumption on quality of life: A panel study of Southern African region. *Heliyon*, 6(11), Article e05351. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2020.e05351>
- Serag El Din, H., Shalaby, A., Farouh, H. E., & Elariane, S. A. (2013). Principles of urban quality of life for a neighborhood. *HBRC Journal*, 9(1), 86–92. <https://doi.org/10.1016/j.hbrj.2013.02.007>
- Shahraki, S. Z., Hosseini, A., Sauri, D., & Hussaini, F. (2020). Fringe more than context: Perceived quality of life in informal settlements in a developing country: The case of Kabul, Afghanistan. *Sustainable Cities and Society*, 63, Article 102494. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2020.102494>
- Shakib, H., Shams, M., & Malekhoseini, A. (1404 [2025 or 2026]). Urban tourism and sustainable urban development: A case study of Alashtar City. *Manifestation of Art in Architecture and Urban Engineering*, 3(2), 1–26. [In Persian]
- Steber, J., & Mayer, M. (2024). Challenges in managing urban tourism growth. *Tourism Planning & Development*, 21(1), 1–19.
- Türkcan, B. (2024). Sustainable urban tourism from the perspectives of overtourism and smart tourism: A systematic literature review. *Journal of Travel and Tourism Research*, 25, 112–156.
- Turker, N., Kocoglu, C. M., & Sarac, O. (2024). Effect of overtourism on residents' quality of life in world heritage cities. *Journal of New Tourism Trends (JOINNTT)*, 5(1), 1–16. <https://doi.org/10.58768/joinntt.1436906>
- Tuzel, F., & Pirselimoglu Batman, Z. (2025). User satisfaction-based landscape planning in historical city centers: Bursa–Turkey. *Humanities and Social Sciences Communications*, 12, Article 1589. <https://doi.org/10.1057/s41599-025-05967-6>
- Zhang, X., & Ren, X. (2024). Design dilemma between urban tourism and quality of life: Assessment of livability barriers in different contexts. *Sustainability*, 16(12), Article 4897. <https://doi.org/10.3390/su16124897>
- Zou, W., Li, J., & Shu, Z. (2022). Urban quality of life and production amenity in Chinese cities. *Sustainability*, 14(4), Article 2434. <https://doi.org/10.3390/su14042434>